

รูปที่ 1. เกษัชกรนิกร คุปรัตน์ (เสื้อชมพู) ในการลงนามสัญญาจ้างก่อสร้างโรงงานผลิตยาชุมชนเภสัชกรรมแห่งใหม่ 383 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2556

“บริษัทชุมชนเภสัชกรรม จำกัด (มหาชน) [เภสัชกรนิกร] เป็นกรรมการผู้ก่อตั้ง และทำหน้าที่เป็นเหรียญก ในคณะกรรมการดูแลบริษัทมาตลอดตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง และสมาคมเภสัชกรรมชุมชน (ประเทศไทย) เป็นส่วนงานที่พี่น้องรักและผูกพันมาตลอด” (1) ข้อความข้างต้นมาจากคำรำลึกถึงเกษัชกรนิกร คุปรัตน์ที่เขียนโดยน้องชายของท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุปรัตน์ ข้อความสะท้อนให้เห็นถึงผลงานที่เกษัชกรนิกรวางรากฐานให้กลุ่มวิชาชีพในสาขาเภสัชกรรมชุมชนซึ่งต่อมาได้ก้าวหน้าเป็นสมาคมเภสัชกรรมชุมชน ท่านยังเป็นเรื่องแรงสำคัญร่วมกับกลุ่มเภสัชกรก่อตั้งบริษัทผลิตยาชื่อชุมชนเภสัชกรรมเพื่อบริการยาที่มีมาตรฐาน วารสารเภสัชกรรมไทยของสตุติคุณความดีของท่าน โดยการนำเสนอประวัติของเกษัชกรนิกรคุปรัตน์ เนื้อหาของบทความนี้เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ท่านในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2537 เมื่อท่านอายุ 54 ปี โดย วินนา เจริญสุวรรณ ยุพดี ศิริสินสุข นิยดา เกียรติยิ่งอังสุลี อิงอร มันทรานนท์ และวิทยา กุลสมบูรณ์ (2) และคำรำลึกถึงท่านโดยน้องชาย (1) **วัยเด็กและวัยเรียน**

เกษัชกรนิกรเกิดวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2483 เป็นบุตรคนที่สองจากทั้งหมด 6 คนของนายกฤษณ์ และนางสัมพันธ์ คุปรัตน์ ท่านเริ่มการศึกษาที่โรงเรียนวัฒนศิลป์ จนจบมัธยมศึกษาตอนต้นและย้ายมาเรียนที่โรงเรียนอำนวยการศิลป์ ท่านเติบโตมาในคลินิกและร้านยาของครอบครัว พ่อเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะเวชกรรมชั้น 2 และแม่เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาพยาบาลผดุงครรภ์ และมีเกษัชกรที่จ้างมาทำหน้าที่ปรุงยาและจ่ายยาตามใบสั่ง ท่านจึงเลือกเรียนทางด้านการแพทย์และจบการศึกษาเภสัชศาสตรบัณฑิตจากคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ปี พ.ศ. 2507

เกษัชกรนิกร คุปรัตน์

“ผู้พัฒนาความเข้มแข็งด้านเภสัชกรรมชุมชน”

น้องชายของท่านเขียนเล่าว่า “พี่น้องเป็นคนเรียนหนังสือดีมาตลอดตั้งแต่เด็ก ๆ และเป็นการเรียนอย่างสบาย ๆ ยังทำกิจกรรมและงานอดิเรกที่ชอบได้อีกมากมาย ทำให้น้อง ๆ ที่เรียนตาม ๆ กันมาใจชื้น” (1) ท่านยังชอบเล่นดนตรีโดยเรียนรู้ด้วยตนเอง ท่านชอบเล่นเพาะกายตั้งแต่วัยรุ่นและเล่นมาตลอดชีวิต กีฬาที่เล่นอย่างจริงจังคือ ปิงปอง

ชีวิตการทำงานเริ่มแรก

ภาวะผู้นำและความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาวิชาชีพของท่านปรากฏให้เห็นตั้งแต่ยังเป็นนิสิตเภสัชศาสตร์ เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ยา พ.ศ.2510 ท่านลาออกจากงานนักเคมีในสำนักงานอ้อยและน้ำตาล สำนักปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อมาทำงานที่ร้านยาของครอบครัวแทนเภสัชกรที่จ้างมา ท่านกล่าวว่า กฎหมายนี้กำหนดให้เภสัชกรเป็นผู้ควบคุมการส่งมอบยาอันตราย นับว่าเป็นเกียรติยศแก่วิชาชีพและให้ความสำคัญต่อวิชาชีพ ตัวท่านจึงเลือกที่ทำงานประจำเป็นเภสัชกรชุมชนประจำร้านยารัตนเวชที่บ้านของท่านเองตั้งแต่นั้นเรื่อยมาจนถึงบั้นปลายของชีวิต

น้องชายของท่านเล่าว่า ในระยะแรก “ชีวิตของครอบครัวในขณะนั้นดูจะไม่แน่นอนด้านสถานที่ทำกิน.... ในขณะที่พ่อแม่ก็มีอายุมากขึ้น และน้อง ๆ อีก 4 คนกำลังอยู่ในระหว่างศึกษาเล่าเรียน พี่นิกรได้ลาออกจากงานที่องค์กรอ้อยและน้ำตาลมาเป็นเภสัชกรและผู้จัดการของร้านรัตนเวช นับว่าได้สร้างความอุ่นใจให้กับน้อง ๆ ที่ตามมาว่า จะมีเงินรายได้พอที่จะเรียนได้จนจบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย” (1) เดิมร้านรัตนเวชมีกิจการผลิตยาส่งตามร้านขายยาต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และจังหวัดในภาคกลางที่ใกล้เคียง แต่มาภาครัฐมีกฎระเบียบยกมาตรฐานการผลิตให้ทันสมัย เกษัชกรนิกรจึงตัดสินใจยุติการผลิต แต่ยังคงธุรกิจขายยาแผนปัจจุบัน

การพัฒนาด้านบริการเภสัชกรรม

การปฏิบัติงานในร้านยาอย่างต่อเนื่องทำให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาเภสัชกรรมชุมชน เพราะทราบพฤติกรรมการใช้ยาในทางที่ผิดของประชาชน ท่านเคยเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ทบทวนตำรับยาในท้องตลาดเพื่อลดปัญหาการใช้ยาของประชาชน ท่านกล่าวว่า “ความเอาใจใส่ในการบริการแก่คนไข้ การซักถามอาการให้แน่ใจ การจ่ายยาที่ถูกกับโรค ตลอดจนการส่งต่อผู้ป่วยถ้าอาการรุนแรง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยอย่างยิ่งในฐานะที่ร้านยาเป็นสถานพยาบาลที่ให้บริการในขั้นต้นก่อนจะถึงมือแพทย์ต่อไป” เป็นหลักการสำคัญที่ท่านยึดถือในฐานะเภสัชกรชุมชน (2)

ท่านได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่มเภสัชกรชุมชนในปี พ.ศ. 2530 กลุ่มดังกล่าวก่อตั้งขึ้นในปี 2517 ภายใต้เภสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เริ่มต้นมีสมาชิกประมาณ 20 ร้าน ท่านมีนโยบายที่สำคัญของกลุ่ม 3 ข้อคือการสนับสนุนให้เภสัชกรเปิดร้านยาของตัวเอง การบริการสมาชิกทั้งในด้านวิชาชีพและวิชาการ และการตอบแทนสังคม ท่านเองถือว่าเป็นตัวอย่างที่สนับสนุนนโยบายในข้อหนึ่ง ท่านกล่าวว่า “ที่มาอยู่ที่ร้านก็เพื่อเป็นกำลังใจให้คนอื่นที่อยากเปิดร้าน” (2) ตลอดจนเล็งเห็นถึงความรุนแรงของปัญหาเภสัชกรแขวนป้าย ซึ่งแม้ในปัจจุบันก็ยังถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของวิชาชีพ

ตามนโยบายข้อสอง ท่านส่งเสริมการจัดประชุมวิชาการสำหรับสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน เพราะเล็งเห็นว่า ความรู้ด้านยาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งยังมีการบันทึกวิดีโอเทปเพื่อให้สมาชิกยืมไปดู และมีการจัดทำหนังสือจุลสารของกลุ่ม งานบริการแก่สมาชิกในระยะเริ่มต้น ได้แก่ การร่วมทุนดำเนินกิจการค้าส่งยาเพื่อจัดหายาแก่สมาชิกจนพัฒนาเป็นบริษัท Unidrug และพัฒนาต่อมาจนจัดตั้งเป็นโรงงานผลิตยา “ชุมชนเภสัชกรรม” โดยทุนร้อยละ 70-80 มาจากเจ้าของร้านยาและอาจารย์ บริษัทผลิตยาที่ได้มาตรฐานเพื่อบริการแก่สมาชิก โรงพยาบาล และร้านยาทั่วไป สำหรับกิจกรรมที่ให้บริการแก่สังคมตามนโยบายข้อสามนั้น เน้นการอบรมความรู้เรื่องยาแก่ครูผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข ในฐานะประธานกลุ่มเภสัชกรชุมชนท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพหลายชุด ได้แก่ กรรมการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเภสัชกรของกระทรวงสาธารณสุข กรรมการกำกับราคายาของกระทรวงพาณิชย์

อนุกรรมการประกอบโรคศิลปะสาขาเภสัชกรรม และกรรมการเภสัชกรรมสมาคม เป็นต้น

ท่านยังได้ร่วมริเริ่มจัดทำจรรยาบรรณของกลุ่มเภสัชกรชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มสาขาวิชาชีพแรกที่จัดทำจรรยาบรรณเพื่อเป็นประโยชน์ในการกำกับความประพฤติในหมู่เภสัชกร เภสัชกรนิกรมองว่า อุปสรรคในการพัฒนาวิชาชีพมีสองประเด็นหลัก คือ ‘ตัวเภสัชกรเอง’ หากปราศจากจรรยาบรรณจะไม่สามารถพัฒนาวิชาชีพได้เลย และ “กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่สมบูรณ์” การพัฒนาวิชาชีพสาขาเภสัชกรรมชุมชน ต้องเริ่มต้นที่การกำกับให้มีเภสัชกรอยู่ประจำร้านยาตลอดเวลา ก่อน จึงต้องมีการบังคับใช้กฎหมายที่จริงจัง ท่านฝากข้อคิดในปี 2537 ซึ่งยังใช้ได้แม้เวลาจะผ่านมาถึง 24 ปีแล้วก็ตามว่า คุณสมบัติที่สำคัญของเภสัชกรชุมชน คือ ต้องเป็นคนขยัน เพราะต้องทุ่มเทในการให้บริการ ต้องเป็นผู้มีความรู้และใฝ่รู้ตลอดเวลา และมีจิตบริการผู้อื่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุปรัตน์กล่าวว่า “พีนิกได้ใช้ชีวิตตามใจตนเองปรารถนา ตามแนวทาง “งานคือธรรมะ” คือทำงานตลอดชีวิต ไม่คิดมีเกษียณอายุ มีความสุขกับการทำงานร่วมกับผู้คน มองคนในแง่ดี เป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ ใช้ชีวิตอย่างสมถะเรียบง่าย พยายามพึ่งตนเองมาตลอด พีนิกได้เสียชีวิตและจากไปอย่างสงบในขณะนอนหลับ ในคืนวันที่ 10-11 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 ณ บ้านร้านรัตนเวช”

เอกสารอ้างอิง

1. Cooparat P. Remarks on Nicon Cooparat (Aun, older brother) by Pracob Cooparat [online]. 2016 [cited Feb 9, 2018]. Available from: pracob.blogspot.com/2016/07/blog-post_18.html
2. Liansuwan W, Sirisinsuk Y, Kiatying-Angsulee N, Mondranont I, Kulsomboon V. The roles of Thai pharmacy leaders, 1932-1992. Bangkok: Faculty of Pharmaceutical Sciences; 1997.